

Ni on-daou
hebken :
troet diwar
ar saozneg
gand J. Abasq

Labour
Vallée,
Mordiern,
Hemon,
war dachenn
ar yez

Louzou
ha gizioù
gwechall-goz
en Eviaz

U
g
r
u
a

NEVEZ

N° 24

BRUD NEVEZ

KELAOUENN VREZONEG MIZIEG

N° 24 - MIZ MEURZ 1979

Rener : Andreo Merser

Sekretour : Jakez Salaun

An oll lizerou ha skridou a zo da veza kaset da : BRUD NEVEZ, 6 ru
Beaumarchais, 29200 BREST.

Priz an niverenn-mañ : 8 lur

Koumanant-bloaz : - priz ordinal : 50 lur
- koumanant-skoazell : azaleg 60 lur
- studierien, soudarded : 30 lur
- broiou estrañjour : 60 lur

Eur houmanant-bloaz a dalvez evid 10 niverenn.

Ar chekennoù-bank a zo da veza kaset war-eeun da : Brud Nevez, 6 ru
Beaumarchais, 29200 BREST.

Ar chekennoù-post a zo da veza laket war ano P.-M. Mevel, C.C.P. 1499-55
Roazon.

I.S.S.N. : 0399-7014

Disklêriet hervez al lezenn : Kenta trimiziad 1978.

C.P.P.A.P. : n° 34.627

Ar merour : P.-M. Mevel

Moulet gand Ti-moullerez ar Martolod, er Gelveneg (Imprimerie du Marin,
le Guilvinec).

C. evid an oll bennadoù.

N'eus ket a aotre d'embann eur pennad diwar Brud Nevez, heb beza bet an
aotre d'henn ober.

Ar skridou hag ar pennadoù a vez embannet e " Brud Nevez ", n'emaint ket
da veza laket war gont ar gelaouenn heh-unan, war gont ar re o-deus skrivet
anezheñ hebken.

Ar skridou ne vint ket embannet a vo kaset en-dro ma vez tu.

TAOLENN

- Soazig Noblet, P.M. Mevel : An dillad toull	P. 2
- J. Abasq : Ni on-daou hebken	P. 3
- V. Seité : Vallée, Mordiern, Hemon	P. 9
- Soazig Noblet, P.M. Mevel : Loened ar hoad	P. 18
- Y. Miossec : Diwar-benn Juloded Gorre-Leon	P. 19
- S. Loguillard : Louzou ha gizioù gwechall-goz	P. 27
- Leoriou nevez	P. 32

AN DILLAD TOULL

RIMADELL

*Savet eo bet ar rimadell-mañ da zeski
d'ar vugale an anoiou, dillad, liouiou, kê-
riou, hag all... Perig pe Pipi a reer euz ar
paotr bihan, Chanig euz ar plah vihan.
Greet eo an destenn-mañ da veza kanet
e departamant Aochou-an-Hanternoz.
Eun destenn all a zo evid Penn-ar-Bed.*

1. Toull eo boned Perig Grall,
Eet eo koz hag eet eo fall,
Peleh vo kavet 'r boned all ?

Dilun 'h ay da Gastelaodren,
Da glask eur boned liou melen.

Ha disul 'h ayo war ar mêz,
Da zibri krampouez, da ziskouez
D'e vamm-goz e voned melen.

2. Toull eo bragou Perig Grall,
Eet eo koz hag eet eo fall,
Peleh 'vo kavet 'r bragou all ?

Dimeurz 'h ay da Rostren,
Da glask eur bragou nevez gwenn.

Ha disul 'h ayo war ar mêz,
Da zibri krampouez, da ziskouez
D'e vamm-goz e vragou liou gwenn.

3. Toull eo chupenn Perig Grall
Eet eo koz hag eet eo fall,
Peleh vo kavet 'r chupenn all ?

Dimerher 'h ay da Landreger
Da glask eur chupenn nevez gwer.

Ha disul 'h ayo war ar mêz
Da zibri krampouez, da ziskouez
D'e vamm-goz e chupenn liou gwer.

4. Toull eo botou Perig Grall
Eet int koz hag eet int fall,
Peleh vo kavet 'r botou all ?

Dirayaou 'h ayo da Lanuon
Da glask eur re votou du skañv.

Ha disul 'h ayo war ar mêz
Da zibri krampouez, da ziskouez
D'e vamm-goz e votou du skañv.

5. Toull eo roched Perig Grall
Eet eo koz hag eet eo fall,
Peleh vo kavet 'r roched all ?

Digwener 'h ay da Berroz,
Da glask eur roched hlaz ha roz.

Ha disul 'h ayo war ar mêz,
Da zibri krampouez, da ziskouez
D'e vamm-goz e roched hlaz-roz.

6. Toull pull-over Perig Grall
Eet eo koz hag eet eo fall,
Peleh vo kavet eur pull all ?

Disadorn 'h ay da Wengamp
Da glask eur pull nevez ruz-flamm.

Ha disul 'h ayo war ar mêz
Da zibri krampouez, da ziskouez
D'e vamm-goz e bull nevez ruz.

Ha dizul 'h ayo war ar mêz
Da zibri krampouez, da ziskouez
E zillad nevez d'e vamm-goz.

SOAZIG NOBLET,
P.M. MEVEL.

NI ON-DAOU HEBKEN

ARVEST I

Per ha Mamm : an Itron Branelleg er gêr

Perig : Gwelloh ez a ganez, Mamm ?

Mamm : Ya, eun tammig bihan gwelloh, Perig.

Per : Marteze e hellan lakaad ahanout êsoh... Souplaad an
torchennou eun tammig ?

Mamm : Te ra brao din, Perig... med... mad eo 'mod-se.
Gouzoud'rez, ne gavan ked êz lavared an dra-mañ, med...
me gav din ar hig-yar eo a zo kaoz.

Per : Ar hig-yar ?

Mamm : Ya... an doare 'doa Ivona poazet anezañ... Nehet
on ablamour da Jakez... Sod e kavez ahanon marteze, med
gouzoud a rez penaoz emañ... Ivona ne daol ket evez
awalh... O, eur plah vad, sur... med eun tammig re zibala-
mour, mestra.

Per : O, mamm... me 'm oa kavet mad kenañ ar hig-yar...
'Hellez ket goulenn e ouzfe toud an dud keginna kenkoulez ha
te, 'lato !

Mamm : 'Lavarant ket... 'Maon ket o klask abeg... gou-
zoud 'rez n'on ket unan da glask abeg ouz den ebed...
Memez tra, me gav din ar vugale a hellfe beza eun tammig
muioh...

Per : Muioh... petra, mamm ?

Mamm : Eur plahig vad eo Ivona. Memez tra, e karfen
gweled va mab eun tammig aliesoh... 'Maon ked o vond da
glemm, tra l med...

Per : ' Glemmez ket jamez, mamm.

Mamm : Te 'ro kalon din, Perig. Te, yañ 'tao, zo chomet ganin.

Per : Chomet on ablamour ma felle din : gouzoud a rez an dra-ze, Mamm.

Mamm : Ya, eur plah euz ar re wella eo Ivona... Gand ma ne vezo ket re ziwezad o houzoud.

Per : O houzoud petra 'ta, Mamm ?

Mamm : Diêz 'kavan lavared kement-mañ, Perig : med... heh alan... c'hwez heh alan !

Per : Te 'gav... M'oa ket merket...

Mamm : Me zo kizidig kenañ war draou ar seurt-se, gouzoud 'rez. O ! n'on chalet nemed ablamour da Jakez... Ne garfen ked e teufe da zoñjal ne ra ket 'forz outañ. Gwir awalh eo o-doa e gerent eun davarn, med daoust da ze...

Per : Kredi 'ree din eh en em glevent mad... Jakez hag Ivona.

Mamm : Ya, da weled... diwar horre... med eur vamm ne vez ket pell o santoud traou a za d'ebiou da re all.

Per : Te 'gemer re a boan gand an dud all, mamm.

Mamm : Ya, douetuz. Me...

Per : (*Klohig an nor e-neus sonet*) : Oh, mamm... an dra-ze 'dle beza an dimezell Lagadeg.

Mamm : Peseurt dimezell Lagadeg ?

Per : Lavaret 'm-eus dit : ar plah yaouank zo deut da jom er gambr war-laez.

Mamm : (*Eur yenijenn en he mouez*) : Hañ, ya...

Per : Eun êr vad a zimezell... hag eur goantenn ouspenn, mardouen !... 'M-eus ket lavaret dit em-oa kôzeet ganti war an deleziou, eur zizun bennag 'zo ?

Mamm : ' Poa ket, 'tra.

Per : Mad, ez edo oh ober eur zell wardro an ti... Hag... te oar peseurt den on... fouge ennon o weled eur penn nevez en ti... Setu ni o varvaillad... Ha plijadur on-oa, sur. Digas a ra din da zoñj euz... n'eo ket ar plah ziweza, an hini a oa

war-laez en he raog... pe ano dija... 'Forz penaoz, gouzoud 'reen e vijes kontant ma pedfen anezi da zond da weled ahanom. (*Seni 'ra ar hlohig adarre*). Mad, dao din mond... (*Mond a ra etrezeg an trepas*).

Soazig : (*O tond er gambr da heul Per hag o weled ar vamm*) : O !

Per : Mamm, setu an dimezell... eh...

Soazig : Lagadeg. Soazig Lagadeg... Grit Soazig ouzin, ma plij deoh. Penaoz ema ar bed ganeoh, Itron Branelleg ?

Mamm : Oh ! dija e oar va ano !... Eur banne kafe 'z ay ganeoh, dimezell Taleg ?

Per : Me zo 'vond da ober anezañ, mamm.

Mamm : (*O sevel diouz he hador hag o kuitaad ar zaf*) : O nann ! chom amañ da gozeal gand an dimezell... petra... Skouarneg. (*Mond a ra d'ar gegin*).

Soazig : Pegen komifo eo ho mamm, Aotrou Branelleg !

Per : O, grit Per ouzin. Mamm geiz n'eo ket bet dreist en deveziou-mañ... Poan-gov, pe eun dra bennag. Paour kêz mamm... Atao eo bet dilikad.

Soazig : N'eus ken 'med c'hwî ho-taou o chom en ti-mañ ?

Per : Tra... den all ebed nemedon ha mamm. Setu penaoz 'man an traou : kement a boan 'deus kemeret evidon... me zo chomet da zigoll anezi... Gwir eo, a wechou 'vez... deoh-c'hwî e hellan lavared an dra-ze... gouzoud 'ran e helloh kompren... a-wechou 'm-eus soñjet ez oa...

Mamm : (*Diouz ar gegin*) : Digemer vad a roez d'an Dimezell Begeg, Per ? Diskouez dezi ol leor poltrejou 'ta !

Per : (*Da Zoazig*) : Mammig zo drol... Unan euz he doa-reou... Sur on n'ho-peus c'hoant ebed da zelled ouz poltrejou koz...

Soazig : O eo, vad ! Me zo unan euz an dud droch se a-vez dalhet da zelled ouz eur bern traou enoeüz... Petra 'maon o lavared ! Ya, plijadur 'mo o selled ouz ho poltrejou. (*Selled a reont ouz al leor-poltrejou*).

Soazig : Med... ne welan nemed ho mamm ha c'hwî war ar re-mañ. (*Lenn a ra*). Mamm ha me e Trêz-Hir... Mamm ha me e pourmenadenn-vloaz ar Mammou Kristen...

Per : (O c'hoarzin) : Ya, bez a lezont ahanon da vond-e-giz ezel a enor...

Soazig (O trei ar pajennou) : Ar poltrejou-mañ a grog azaleg ho pugaleaj... ha n'eus hini ebed euz ho tad... Peleh ema ho tad ?... Hag... Breudeur ha c'hoarezed ho-peus ?

Per : Ar pezh 'zo eo... n'eo ket êz displega...

Mamm : (O tond tre, gand eur bladenn, warni al listri kafe) : Eur bannig kafe... hag eun tammig kouign, a zalhan esprez evid va houvidi.

Per : Mamm, ne gav ket dit... Peus ket a zoñj, p'he-doa debret an dimezell... e oa bet klañv...

Mamm : Alo 'ta, Perig paour. Arabad deoh teuler evez, Dimezell Keineg... Perig zo eur paotrig fentuz... Oh, paotr fur eo ! Med traou drol 'base en e benn. Perig, n'eo ket ablamour ni on-daou ne zebrom ket traou dous, ne hellfe ket an dimezell Troadeg...

Per : Mamm, te zo dizoñj ! N'eo ket an dimezell Troadeg a zo amañ... An dimezell Troadeg a oa unan euz ar re...

Mamm : An dra-ze 'ra netra 'bed. Evel m'edon o lavared, n'eo ket ablamour ne zebrom-ni ket jamez traou dous eo n'he-defe ket an dimezell-mañ c'hoant kaoud eun tammig kouign gand he hafe.

Perig : Nann, mamm.

Mamm : (Da Zoazig) : Pegwir emach o chom ken tost deom, e rankoh dond adarre da weled ahanom... Lakom beb sul goude kreizteiz... Eur blijadur vefe evidom-ni.

Per : Ya, bez e vefe, sur.

Soazig : Me 'vefe kontant braz ive. Ne anavezan den ebed e Brest ha n'am-eus ket kalz a zarempred gand va familh. E gwirionez, n'eus den ebed hag a oar emañ o chom amañ.

ARVEST II

Ar memez leh, eur miz diwezatoh

Mamm : (Da Zoazig) : A, nag a blijadur a reoh deom ! Ped gwech oh bet o weled ahanom bremañ ?

Soazig : Peder gwech bennag, 'gav din. Gouzoud 'ran ez eus eur miz abaoe m'on deuet da jom en ti-mañ.

Per : Mad, brao eo kaoud tud war on tro, n'eo ket, mamm ?

Mamm : Bez' ez eo, Perig.

Per : Kerse am-oa d'an dimezell... pe ano 'doa dija, Mamm ? ...an dimezell...

Mamm : Arabad selaou anezañ, dimezell Bronneg... Perig zo troet da rambreal... Emaout o rambreal adarre, Perig. Bez' e tle beza o soñjal en diou vatez or-boa gwechall, pa oa bihan. Ha Perig zo bet atao eur paotrig ken feal, ken karan-tezuz. Eun tammig kouign 'z ay ganeoh ?

Soazig : Nann, gwir, digompliment, Itron Branelleg. Ne 'z a ket re vad an traou ganen hirio. N'ouzon ket penaoz, med an dro ziveza...

Mamm : Chê ! eun druez ! Eun tammig riou, douetuz... Red eo lakaad dillad tomm dre an amzer-mañ, c'hwi oar. Ale, kemerit eun tammig bihan, pe ne vin ket kontant. Evidoh-c'hwi 'm-eus greet anezañ. Perig ha me, ne gavom ket mad traou dous. Ni 'n-eus ket kavet jamez mad traou dous, kea, Perig ?

Soazig : Mad, eun tammig bihan a gemerin, neuze, evid ober plijadur deoh.

ARVEST III

Antronoz vintin. War an deleziou etre kambreier an Itron Branelleg hag hini Soazig Lagadeg. Soazig a zeu er-mêz euz he hambr. Ne wel ket Mari Migou, ar vaouez diouz-an-deiz, o walhi an deleziou.

Soazig : (O steki ouz Mari) : O ! piou 'zo aze ?

Mari : Va Doue ! C'hwi 'peus roet eur c'horvad aon din, avad ! Me zo Mari Migou. 'Kempenn an deleziou emañ... Beb lun vintin 'ran an dra-mañ...

Soazig : Va Doue... 'M-oa ket gwelet ahanoh !

Mari : An dra-ze 'ra netra 'bed. O krena emach ! Ha pegen gwenn ! Eun dra bennag 'zo ?

Soazig : Gwir eo... 'mañ ket re vad an traou ganin en deveziou-mañ. Eun dra bennag c'hoari gand va hov. O vond war an tu fall emañ, a gavan.

Mari : Mad, taolit evez ne 'z afeh ked da heul ar re all...

Soazig : Ar re all ?

Mari : O, netra 'bed... 'Garfen ket rei aon deoh. Med... Lavaret 'vefe ar gambr m'emaoh enni a ra eun droug bennag d'an dud...

ARVEST IV

Teir zizun diwezatoh, war ar memez deleziou, Mari Migou a zo oh ober ar memez labour-vintin. Ar fakteur a zeu tre.

Fakteur : Selaouit 'ta, Mari... Pegeid 'zo 'peus ket gwelet an dimezell a oa o chom er gambr war-laez ?

Mari : Pegeid 'zo ? Wardro teir zizun bennag... Deuet oa a-benn din war an deleziou. E-giz eul labousig spontet edo. Lavaret 'm-oa dezi teuler evez. Toud int heñvel, 'toare, ar merhed yaouank-se. Dond a reont da Vrest, ruz o 'fenn, yah ha bevet mad... ha goude eur zizun pe ziou, setu int o tond da veza gwenn ha treud. 'Zebront ket awalh, setu peseurt zo kaoz.

Fakteur : Med, Mari, 'peus ket soñj mad pegeid zo 'peus ket gwelet anezi ?

Mari : Teir zizun bennag, 'lavarant deoh. C'hwi oar penaoz ema an traou amañ. An dud o vond hag o tond.

Fakteur : Sell 'ta, 'deus ket kemeret he liziri diouz ar voest...

ARVEST V

E ti an Itron Branelleg. Per a zo o selled dre ar prenestr.

Mamm : Perig keiz, deus kuit diouz ar prenestr-se 'ta. Piou eo ?

Per : N'eo ken 'med ar fakteur... O soñjal emañ... Eur pennad mad 'zo n'eo ket bet an dimezell Lagadeg o weled ahanom... 'Vefe ket et kuit heb lavared kenavo deom, 'lato ? Diéz e kavjen, dreist-oll goude ar re all...

Mamm : 'Dez ket d'ober bilou, Perig. Ar re-ze, ar merhed-se, zo toud heñvel. N'emaom ket brao amañ, ni on-daou hebken ?

Ar pez-c'hoari mañ a zo bet troet ha moulet diwar eun istor saozneg bet savet gand Catherine Wallace, gand aotre ar BBC English by Radio-TV, London.

J. ABASQ.

Vallee - Mordiern - Hemon

1860, 1878, 1900, 1978, 1979.

Ar bloaveziou-ze, moarvad, ne lavaront deoh nemeur a dra e sell ouz ar brezoneg. Evid meur a hini ahanom-ni a-vad, e tigasont en or spered e-leiz a eñvoriou, a brederiadennou. Soñjit kentoh :

1860 : ganedigez Fransez Vallée e-kichenn Benah
1878 : ganedigez Meven Mordiern (Rene ar Rouz) e-kichenn Vendôme.
1900 : ganedigez Roparz Hemon (Louis Nemo) e Brest.
1978 : kantved deiz-ha-bloaz Meven Mordiern, ha maro Roparz Hemon.
1979 : tregontved deiz-ha-bloaz maro Meven Mordiern ha Fransez Vallée.

Vallée-Mordiern-Hemon ! Perag staga an tri ano-ze asamblez evel-se ?

Heñvel a-walh eo bet o buez hag o labour. Evid ar memez pal o-deus bevet : ar brezoneg.

TRI ZOARE MANAH

Tri zoare manah int bet, en o mod, dizimez o zri, o veva pep hini en e doull ti, evel er-mêz euz eur béd ha n'o homprene ket, en eur ober eur gwir labour a " venediktinad " war dachenn or yéz. N'int ket bet eet beteg skuill o gwad eviti, evel an Aotrou Perrot, med eveldañ, beteg o eur ziweza, eo eet o buez eeun evel eun tenn war-zu o uhelvennad, hep kaoud hag hep klask an disterra digoll evid o labour ramzel.

O zri ive int marvet er baourentez, dreist-oll an daou

genta, bet pinvidig koulskoude pa n'o-deus bevet nemed diwar o leve, kaset ganto da hesk dre forz labourad evid ar brezoneg.

E 1949 e varvent o-daou. Tristig e oa neuze stad or yez, poan dezi o sevel he fenn war-lerh ar wasa euz ar horven-tennou a hwezas war ar béd. A-walh deom evid her hompren lenn al lizer a skrive din Meven Mordiern, tri miz a-raog e varo, d'ar 4-11-48 (e galleg eo e skrive, evid eur wech) :

« François Vallée a vendu une de ses maisons pour pouvoir publier son supplément au Grand Dictionnaire français Breton. Une fois l'imprimeur payé, c'est avec le restant de cette vente qu'il a publié la brochure de 20 pages, intitulé " Grammaire française et grammaire bretonne comparées " et qu'il va publier une autre brochure de 20 p. " Notes de grammaire bretonne " en composition en ce moment chez Prud'homme... L'intention de F. Vallée était que la brochure soit largement et gracieusement répandue parmi les intitu-teurs, chrétiens et laïques, amis de la langue bretonne. Si comme je l'espère il n'y a rien de changé, vous pouvez commander autant de brochures que vous voudrez, car il est clair que celles des brochures qui seront mises en vente, ne trouveront aucun acheteur, **aucun**, en ce misérable pays où la langue bretonne achève de mourir au milieu de l'indifférence de tous. Seules les Universités étrangères (Iles Britanniques, Etats-Unis, etc.) où il y a des chaires de celtique sont susceptibles d'acheter un tel travail. Mais cela fait à peine 50 exemplaires. Ainsi, vous voyez, vous avez de la marge !!! »

« Pour les envois à faire, j'ai dressé une liste que j'ai donnée à M. Armand Vallée, mais celui-ci, occupé par ailleurs, ne peut se charger de faire lui-même les envois. L'imprimeur Prud'homme s'étant récusé, il paraît que finalement ce sera G. de la Baule, qui s'en chargera. Mais le fera-t-il ? Il est complètement ruiné. Il a mis toute sa fortune - 1 million de francs papier 1939 - dans des publications en langue bretonne qui ne se vendent pas. Les " **Notennou** ", publiées en 1944 lui ont coûté 175.000 F. Le " **YEZADUR** " de Kervella lui a donné le dernier coup car cette fois le chiffre de 200.000 F. de frais a été largement dépassé. Le plus triste c'est que s'il est mis en faillite, toutes les publications en langue bretonne emmagasinées chez lui, y compris le " **Supplément** " et la brochure en question seront détruites.

« Comme me l'écrivait, de Rennes, il y a quelques mois, M. Yves Bécot, à propos du " **Supplément** " : « Il y a bien des gens, ici, qui souhaitent la destruction de ce livre ! »

« Si vous voulez bien vous rappeler : 1°) que le **Gr. Dict.**

fr. breton a été tiré en 1933 à 3 000 ex. et qu'il n'en reste aujourd'hui que 800 !. 2°) que les Grands Dictionnaires de Le Gonidec, vendus 30 F. ont mis **près d'un siècle** à s'écouler, vous pourrez mesurer les destructions de livres bretons opérées de 1940 à 1945...

« Je ne connais rien de plus lamentable que l'histoire de la langue bretonne depuis 50 ans. Elle meurt lentement au milieu de la haine, du mépris, de la paresse, de l'indifférence de tous.

« Quant à moi, je suis complètement au bout de mon rouleau, physiquement et financièrement. Il n'y a plus à compter sur moi pour rien. Encore quelques dispositions à prendre, et je retournerai dans le pays de mon père, Bro-Wenngen, nepell diouz douriou glein, yén ha doun stér Loez (Le Loir), e-tal aspadennou braz ar C'hoad-Meur Perzek (Sylva Pertica, Saltus Perticus). Gwell eo ganin beza beredet er vro-hont, marv enni ar c'heltieg abaoe pevarzek kant vloaz, eget er vro-mañ elec'h m'emañ o vervel ha me dic'halloud hiviziken da ober netra evitañ.

« A-gevred gand va c'himiad diweza, teurvezit degemer, Aotrou Seite ker, testeni va c'harantez leal. Ha kalon d'al labour daoust da se ! »

R. ar Rouz.

Peadra 'zo, neketa, da veza rangalonet gand klemmou ar stourmer koz. Ne ouie ket e vije bet savet frouez kaer war e labour eun nebeud bloaveziou goude e varo. Mervel e reas e Sant-Brieg d'ar 4 a viz c'hwevrer warlerh, hag an Aotrou Vallée, e vestr, d'an 3 a viz Even goude (1949). 30 vloaz a zo abaoe.

KENLABOUR...

Evid anaoud gweloh Meven Mordiern, lennom al lizer all-mad am-eus bet c'hoaz digantañ, euz an 12-8-1946 :

« Aotrou ker, bet am eus ho lizer kelc'h skriverezet a viz Gouhere hag ho trugarekaat a ran eus ar vadelez hoc'h eus bet da ober meneg warnañ eus al levr " **Notennou** ". Emaoun o reiz a bremañ amproennou eul levrig bihan savet gant Fransez Vallée a-zivout ar " **Bazataerez** ". Heñvel eo ouz an hini diwar-benn " **Ar wareg hag ar Saezata** ", bet embanet gantañ bremañ ez eus eun daou vloaz pe dri.

A-hend-all, kaset em-eus da benn va zroidigez vrezoneg eus romantig Jul Vern " **An Dorrerien vlokus** "... Er rum-mad beajou espar savet gant Jul Vern eo hemañ unan eus e

re verra, ha diouz an dudi am eus bet gwechall ouz hen lenn, pa oa ac'hanon eur bugel (e 1887-1891 e oa : ganet oun bet e 1878), unan eus ar re wella deuet d'ar baotredigou.

« Dre ar yaouankiz, dre ar vugale, eo e lazer ar brezoneg. N'eus nemet eun hent da lakat ar yaouankiz da zerc'hel d'ar brezoneg : rei d'ar vugale ha d'ar grennarded eur bern levriou d'udius dezo da lenn, d'udius ha deskus war eun dro. Gant peseurt levriou e vezont dedennet ar muia ? Gant ar roman-tou diwar istor hag ergerz... N'eus nemet dibab ha trei, nemet trei e brezoneg mat, e brezoneg c'hwec'h ha neket e galleg gwisket gant gerioù brezoneg evel ma ra ar hallegerien o deus damzesket ar yez... E gwirionez, ar pep diaesa war an hent-se eo kaout troerien vat... »

« Al lennadennou-se (am-eus bet greet em yaouankiz) o deus lakat da ziuana ennoun dougou da eleiz a skiantou a ouiziegezh o deus greet eurvad va buhez. Gant ar skiantou-se, gant ar pleustrerezh warno (dedennet dreist e vezen gant an dremmweliou nevez a zispakent din), ez oun bet salvet diouz kanakelez ar vuhez, da lavarout eo diouz mond da zoare europat a Ganak : danser, butuner, liper-banneou, merhetaer hag all... An hevelep mat o deus graet al levriou-se d'am breur, d'e geneiled, ha da vugale all a gantou, a zo aet diwezatac'h, diwar al levriou o doa lennet, da soudarded, da verdeidi, da ergerzourien, da drevadennourien, da enklaskerien ha da ouizeien war an holl dachennou digor da imbouc'herez mab-den. »

« N'eo ket disi enta va zroidigez. Aes a-walh koulskoude eo trei an **Dorrerien Vlokus**, kalz aesoh eget na vefe ne vern pe levr-all diwar dourn J. Vern. Skoilh am eus kavet evelato gant ar galleg "pousser, activer les feux" (war vourz eul lestr-dre-dan). Anaout a ran : Bec'h d'an tan ! Nemet gwel e vefe ganen eun dro-lavar-all. Anaout a rit-hu unan ? Mil bennoz Doue d'eoc'h mar gellit va zenna a boan... »

« Va digarezit da drubuilha hoc'h amzer diskuiz gant seurt goulenn. Digarezit ive an timbr a lakan amañ evit ar respont. Dizereat e vije bet gwechall ober evel-se, met bremañ gant ker m'eo deuet ar c'has-digas liziri, eo chenchet ar c'hiz. Ez leal ganeoc'h. Rene ar Rouz. »

" **An Dorrerien Vlokus** " a zo chomet divoull, siwaz ! evel meur a oberenn all diwar bluenn M. Mordiern. An darn vrasa euz e oberennou a zo bet moulet e " Gwalarn ", " Sav ", ha " Kaierou Kristen ". Ar vrasa anezo, hag an dalvoudusa, moarvad eo " **Istor ar Bed** ". Evid pep hini anezo e-neus bet kenlabouret atao gant Fransez Vallée, ha R. Hemon o moule.

Oberennou Vallée a vez kavet ive, eur halz anezo e " Gwalarn ", " Sterenn ", " Sav ", " Feiz ha Breiz ", An Ao. Perrot a roe dezañ e " Feiz ha Breiz " eur plas brao evid e " **Plajenn Breuriez-Veur ar Brezoneg** ".

Labour pouezusa Vallée eo bet a-vad e " **Grand Dictionnaire français-breton** " hag e levr deski brezoneg " **La langue bretonne en 40 leçons** ", anavezet mad dre oll d'ar houlz-se, hag a zo bet greet eun dég moulladenn bennag anezañ.

Euz 1898 betek 1920 eo bet ive e penn eur journal brezoneg " **Kroaz ar Vretoned** ", el leh ma kaver, evel-just, eur bern skridou diwar e zorn.

Er gelaouenn " Sterenn " e kaver e " **Eñvorennou eur brezonegour** ", Mae 1941.

Chom a ra c'hoaz diembann eur bern liziri brezoneg skrivet gant Vallée ha Mordiern. E peleh ha gand piou emaint ? Evid an Istor e ve mad o moula.

...HA DISPARTI

Vallée, Mordiern, Hemon. Lavaret em-eus int bet tri zén unanet, gouestlet ganto o buez d'ar brezoneg, c'hoant ganto ober anezañ eur yez a zeskadurezh evel an oll yezou all.

Unanet a lavaran, ha koulskoude, e fin buez an daou genta ez eus bet savet disparti etrezo ha R. Hemon. Hag an dra-ze, er bloaz 1941, a zivoud ar " ZH daonet ", evel ma skriv R. Hemon e-unan en e lizer euz ar 14.8.1941.

Na Vallée, na Mordiern n'o-deus bet kemeret perz er voadenn-se a zavas ar skrivadur nevez. N'int ket bet pedet zoken, hervez eul lizer am-eus digand Mordiern. Er memez lizer hir-ze e tiskouez beza kaled-kenañ e-keñver ar " ZH ". Skrivet eo bet din d'an 12-2-48, bloaz just a-raog e varo. Ne dennan anezañ nemed an draig-mañ : « *Eur c'hant bennag a lizerou am-eus bet skrivet abaoe 1942 a-eneb : Tavet eo bet warno, hini ebet n'eo bet moulet ha kemend-all a zo c'hoarvezet gand Fransez Vallée. Serret ouzomp an holl gelaouennou...* »

Aez eo kompren pegement o-deus bet da houzañv, an daou stourmer koz, gand ar gudenn-se. Vallée, madeleuz evel m'eo bet atao, e-neus bet kavet gweloh moustra war e boan, ha chom peoh. Biskoaz dén n'e-neus bet klevet anezañ o lavared droug nag o klemm euz unan bennag.

Er hontrol da Vallée ha Mordiern, e oan bet pedet, gand

R. Hemon e-unan, da gemer perz e bodadenn Roazon 1941. Respontet em-boas dezafañ ne 'felle ket ganin mond... Hemañ a gavas mad ar pezh a reen pegwir e oan dieub... Eur halz euz ar re o-doa sinet o-deus bet kilet goudeze... Va levr kenta evid ar skolioù " **Me a zesk brezoneg** ", a oa dindan ar wask d'ar mare-ze, e ti Oberthur e Roazon. Moullet eo bet e K.L.T. gand asant ha meuleudi R. Hemon a roas deom (d'an Ao. Uguen ha din-me), an aotre da voulla ennañ e " **Alc'houez ar brezoneg eeun** " bet moullet dija en eul levrig distag. (1)

Ne zeskin netra da hini e-béd euz ar re o-deus bet anavezet F. Vallée, pa lavarin eo bet hemañ eun dén a feiz kreñv. En eur barzoneg bet digantañ euz ospital Sant-Laurent e Roazon, e tennan ar poz-mañ hag a ziskouez sklêr pegen kristen e oa :

...« *Krister, kleñved, loes (poan), anken,
Maro, 'vidomp n'oc'h netra ken,
P'en deus, kent, gouzañvet Jezuz,
War ar groaz, eur maro skrijuz.* »

Ar blijadur am-eus bet da vond d'e weled, en ospital-ze, e-pad ar brezel. Skoet e choman gand ar weladenn-se. Edo war e wele, laouenig toud, sklêr e spered, med fall-kenañ e zaoulagad hag hanter vouzar ouspenn. Deuet om bet a-benn, evelato, da gomz an eil gand egile, eur pennadig mad, euz ar brezoneg evel-just. Beteg e eur ziweza e chomo prederiet gand yez Breiz. Eviti e-neus bevet. Eviti e varvo, en eur houzañv, gand eur spered kristen, e boaniou diweza, en e gamprig paour.

Eun den santel. Eur gwir zant, evel or Sent koz, setu Fransez Vallée. Eun den dihloar ive. Dihloar e-doug e vuez, ken dihloar all goude e varo.

Piou a gomz hirio euz Fransez Vallée ? Piou a oar eo eñ tad brezoneg ar hantved-mañ ? Piou e-neus bet soñjet lida e 1960 e gantved deiz-ha-bloaz evel m'eo bet lidet e 1977 hini e vignon, an Ao. Perrot, hag eun nebeud amzer a-raog hini ar Gonideg, tad brezoneg an XIX ved kantved ? Marteze e rebecher dezafañ atao beza bet a-eneb ar " peurunvan ", eur pehed ha n'hell ket beza pardonet, c'hwi 'oar ! Na pegen fur e vije bet, koulskoude, chom war an hent bet digoret gantañ. Peadra a oa eno da lakad unvaniez da hortoz eun amzer welloh.

(1) An tad Eujen, kapisin e Rozko, rener ar gelaouenn " Ar Vuhez Kristen ", an aotrou Perrot, rener " Feiz ha Breiz ", koulz hag H. Caouissin, rener " Olole " a zo bet aliet ive gand R. Hemon da jom feal d'ar KLT.

Ano a zo da advoulla e " **Grand Dictionnaire français-breton** " diviet abaoe pell 'zo. Fiziañs am-eus ne vo kemmet ennañ netra, nemed marteze en eur lakad eur steredennig dirag ar gerioù bet ijinet gantañ, hag a zo re vraz o niver. Henn anzavet e-neus bet e-unan. Ne grede ket e teufe an oll heriou-ze da veza beo. Fellet eo bet dezafañ hepkén diskouez pegen èz eo kroui, e brezoneg, ar gerioù a vank. Med ar gerioù-ze a houlenn e ve greet eun dibab en o zouez, beza kempennet, flouret, a-raog kaoud buez er yez komzet.

MOND D'AN TI-POST EVID EN EM WELED

Evel an oll re a stourme d'ar mare-ze evid ar brezoneg, em-eus komañset a-bréd da gaoud darempred gand R. Hemon. E Pleiben dija, el leh ma reen skol etre 1928 ha 1933, em-beze digantañ, evid netra, levriou brezoneg evid va bugale-skol evel : " **An Aotrou Skañvig** ", " **Priñsezig an Dour** ", " **Levr al loened** ", " **Rimadellou ar gloud** . "

Med e Landerne, etre 1933 ha 1937 eo em-eus bet digantañ ar muia levriou. D'ar 16-1-1935 e skrive din : « *Va digarezit, mar plij, da veza chomet ken pell hep respont ho lizer mat. Bloavez mat a hetan d'eoc'h da genderc'hel gant ho labour ken kaer. En deziou-mañ e kasin d'eoc'h pakadou enno : 25 Ao. Skañvig, 50 Levr al loened, 50 Kentelioù war al labour douar. Ma c'hellan e kasin d'eoc'h muic'h c'hoaz diwezatac'h* » : Roparz Hemon.

Ne helle ket kas atao kement ha ma veze goulennet digantañ. Setu petra skrive din d'an 8-10-35 : « *N'hellin ket kas kalz levriou d'eoc'h... Ar baourentez atao. Med n'eus forz ! Evel ma lavarit emañ an trec'h o tont ganimp* ».

Eun toullad liziri evel-se, berr atao, skrivet gand e zorn, am-eus bet digantañ a-raog ar brezel.

Ne veze ket gwall-êz en em gavoud gantañ a-vad. Beva 'ree e Brest, hep mond nemeur e-touez an dud, en e " dour olifant ". Evid e weled, gwella da ober oa beza en ti-post, d'an abardaez, d'an eur ma 'z ee da bosta e liziri. Evelse eo em-eus bet e welet evid ar wech kenta.

Eur wech all em-eus bet greet muic'h a anaoudegez gantañ. E Bleun-Brug Montroulez e 1934 e oa an dra-ze, da geñver an devez studi, e sal vraz an ti-kêr. Eur brezegenn am-boas da ober war ar brezoneg er skol. R. Hemon a oa e-touez an daouhantad a zelaouerien, dianav d'an oll, pa lavaras eur prezeger d'an Aotrou Perrot : « *Klemm a rez emañ out e Skrignag e-doug ar bloaz evel en eur goueleh, evel ma vijes da unan o labourad war dachenn Breiz. Fazia 'rez. Gweled a ran aze, er zal, unan hag a helfe, sur on, labourad ganez.* »

Ya, gand m'ah asanto dond er-mêz euz e "dour olifant". Hag oh en em drei ouz an dén-se a ziskoueze gand e viz, ar prezeger (an Ao. beleg Madec, rener ar gelaouenn "Adsao", anavezet mad evid e labour breizeg) a lavaras : « Aotrou Nemo, ho plas n'ema ket e-touez ar zelaouerien, med aman ouz taol ar brezegeerien. Deuit amañ, mar plij, da azeza e-kichenn an Aotrou Perrot ».

Hag e oe gwelet o sevel, eun denig lent, hag o vond da azeza e-kichenn rener "Feiz ha Breiz".

*
*
*

An Aotrou Perrot n'e-neus bet morse kement-se a zarem-pred gand R. Hemon. Kalz e tisplije dezañ ar fae a ree war ar rummadou skrivagnerien vrezonég o-deus bet labourer en e-raog. Ma ne oa ket a lennegezh uhel ganto, o brezoneg, koulz e gwenedeg hag e K.L.T. a oa euz ar henta. En o skol, dre lenn o skridoù eo e vezo desket ar gwir vrezonég, an hini e-neus, e gwirionez, eun ene dezañ e-unan, hag a zo ennañ ijin spered on Tadou.

Kement-se a-vad, ne vire ket ouz R. Hemon da gaoud kalz doujañs ouz stourmer meur Menez-Are. Dén, marteze n'e-neus bet skrivet diwar-bennañ netra kaerroh. Lennit kentoh :

« A côté de ces types d'érudits, dont l'action s'exerce surtout par la plume, voici le type du lutteur qui se lance à corps perdu dans la mêlée, écrivant certes beaucoup, mais aussi parlant, prêchant, fondant des sociétés, organisant des réunions et des congrès. Il s'incarne dans la personne de Yann-Vari Perrot. Comme la plupart des prêtres, c'est un fils du peuple. Son zèle ardent ne connaît aucune diplomatie. Il faut rendre au breton sa place, la première. Pour cela il bravera tout, l'opinion de ses confrères comme les coups de crosse de son évêque. L'argent pour lui n'est qu'un fumier qu'on jette pour faire croître la moisson : il n'en aura jamais, car chaque denier qu'il reçoit, après avoir donné tous les siens, servira à diminuer un peu - si peu - les dettes de sa revue "Feiz ha Breiz", de sa maison d'édition "Emgleo Sant Iltud", de son groupement populaire le "Bleun-Brug". Il ne calcule pas. Il fonce vers le but... Intraitable à qui s'oppose à ses idées, comme homme, sa bonté et sa charité immenses s'exercent sans distinction envers amis et ennemis. Il meurt assassiné, victime de la folie collective qui accompagne les guerres. En lui se reconnaissent bien les traits rapportés dans la vie des vieux Saints que la Bretagne vénère ». (1) (Diwar "La langue bretonne et ses combats")

(1) En eur barzoneg hir savet gand R. Hemon, e heller lenn c'hoaz poziou hag eo evel-just euz an Ao. Perrot eo ez eus ano enno gand an oberour.

An dro ziweza ma welis R. Hemon eo e Kendalc'h-Etre-Keltieg Dulen, er bloaz 1947. Eet e oan di gand an Aotrounez Mocaer, Libéral ha Kervran. Edom o chom er memez hôtel gand R. Hemon ar pez a roas tro din d'ober muioh a anaoudegezh gantañ. Kaset em-boa ganin dorn-skrid va levr "Yez hon Tadou", eur mell levr deski brezoneg, bet savet gand va henvreur an Ao. Stephan ha ganin-me. Va zoñj a oa goulenn aviz R. Hemon evid ar pez a zelle ouz danvez al levr.

Selled piz a reas outañ, hag ouz e rei din en-dro e lavaras : "Réd e vo deoh embann al labour-ze". "Ya, emeve, méd e peseurt skrivadur ?". Goude beza bet nehet eun tammig, e respontas din : "O ! e K.L.T. evel-just".

Er bloaz 1949 "Yez hon Tadou" (al levrenn genta nemetken) a zo bet moulet eta e K.L.T. war alii R. Hemon, e Roazon, gand "Kelc'h Brekilien".

Beteg ar bloaz 1951 em-eus bet ingal liziri digantañ. D'an 18-1-48 e skrive din : « ul labour dispar a rit gant ho skol dre lizher hag a vo frouezhus-kenañ. Ya, arabat fallgaloniñ, rak emañ ar bed o kemmañ buan hag ar pezh a zo d'ober eo derc'hel ha prientiñ pep tra a-benn an amzer da zont. Ganec'h bepred a-greiz-kalon » Roparz Hemon.

Al lizer diweza am-eus miret a zo deuet din digantañ euz Dulen. Skrivet eo bet d'ar 5-2-51, da lavared din e oa bet laket an Ao. Mocaer er-mêz euz "Kuzul ar C'hendalc'h-Etre-Keltieg", rak, emezañ, n'hell ket ar C'hendalc'h e Breiz beza renet gantan e-unan (an Ao. Mocaer), "evel pa vije bet un diktator". Mignon braz e oan d'an Ao. Mocaer ha kenlabourad a reen gantañ war veur a dachenn.

Diwar neuze, n'ouzon ket hag em-eus c'hoaz eul lizer bennag digantañ. Marteze e respontas da unan pe unan euz va liziri bloavezh mad, méd n'on ket ken sur-ze, rak n'em-eus ket o miret.

Ne venegin ket al labour ramzel greet gand R. Hemon. Da gefñer e varo warlene, ez eus bet ano anezañ er journalioù hag er helaouennou. Niverenn 190 "al Liamm" dreist-oll, a zo bet gouestlet dezañ en he 'féz.

Ar pez am-eus klasket amañ eo rei da houzoud traou dianavezet, mad da houzoud, neketa l evid istorourien an amzer da zond.

LOENED AR HOAD

DAÑS-TRO

Laket e vez ar vugale da zañsal eun dañs-rond. Tro ha tro e teu ar re a zo oh ober al loened dirag unan euz an dañs-rien, hag e kasont anezañ ganto. Ertin, pa vez bet lazat ar bleiz gand ar chaseour, en em adlak an oll da zañsal an dañs-rond. Stummu all da zañsal a heiler da gaoud.

1. Lammom ha redom dre ar park, dre ar prad,
Dañsom asamblez koroll loened ar hoad.
Setu ma tigouez ar raz marnaoniet,
Al logodenn gand ar raz 'vo lonket.
Lonket al logodenn gand ar raz marnaoniet.
2. Lammom ha redom dre ar park, dre ar prad,
Dañsom asamblez koroll loened ar hoad.
Setu ma tigouez ar gaerell naoniet
Hag ar raz gand ar gaerell 'vo lonket.
Lonket eo ar raz gand ar gaerell naoniet.
3. Lammom ha redom...
Setu ma tigouez an ermin naoniet,
Ar gaerell gand an ermin 'vo lonket.
Lonket ar gaerell gand an ermin naoniet.
4. Lammom ha redom...
Setu ma tigouez ar fured naoniet,
An ermin gand ar fured 'vo lonket.
Lonket eo an ermin gand ar fured naoniet.
5. Lammom ha redom...
Setu ma tigouez ar martr marnaoniet,
Hag ar fured gand ar martr 'vo lonket.
Lonket eo ar fured gand ar martr marnaoniet.

6. Lammom ha redom...
Setu ma tigouez ar pudask naoniet,
Hag ar martr gand ar pudask 'vo lonket.
Ha lonket eo ar martr gand ar pudask naoniet.
7. Lammom ha redom...
Setu ma tigouez ar broh marnaoniet,
Hag ar pudask gand ar broh 'vo lonket.
Lonket eo ar pudask gand ar broh marnaoniet.
8. Lammom ha redom...
Setu ma tigouez al louarn naoniet,
Hag ar broh gand al louarn 'vo lonket.
Lonket eo ar broh gand al louarn naoniet.
9. Lammom ha redom...
Setu ma tigouez ar bleiz marnaoniet,
Hag al louarn gand ar bleiz 'vo lonket.
Lonket eo al louarn gand ar bleiz marnaoniet.
10. Lammom ha redom...
Med ar chaseour 'zo diredet,
Gand eun tenn-fuzuil ar bleiz 'vo lazat.
Pan ! Pan !
Gand tenn ar chaseour eo bet lazat ar bleiz,
Ha toud loened ar hoad a zo beo adarre !
Lammom ha redom dre ar park, dre ar prad,
Dañsom asamblez koroll loened ar hoad.

SOAZIG NOBLET,
PER-MARI MEVEL.

DIWAR-BENN JULODED GORRE-LEON

Da viz eost 1959, Charles CHASSE a embanne e " Télégramme " Brest daou bennad-skrid diwar-benn Juloded Gorre-Leon.

Petra a oa ar Juloded-se ? En amzer dremenet e oant eun toullad pe eur rummad peizanted pinvidig hag a veze o ziegez dezo, eun tiegez braz ; a-liez zoken o-deze meur a diegez all. O ano familh a oa Queinnec, Pouliquen, Le Braz, Guillou, Berthou, Fagot, Breton hag all.

Er pennadou-skrid-se, Charles Chassé a glaske diskouez ar pez a gave dezañ a verke ar gwella stumm ha doareou ar Juloded, en eur gonta danevellou plijaduruz diwar o fenn hag a glaske ivez, gwella ma helle, gweled euz pe leh e oa deuet an ano a juloded a veze roet dezo.

Sur eo, er pennadou-skrid-se, ez eus meur a dra wir, med meur a hini all a zo ivez ha n'int deuet nemed euz faltazi ar skrivagner pe euz hini ar re o-doa kontet anezo dezañ. Ar re-mañ ne oa ket bet tost dezo lavaret dezañ fesoniou ar Juloded e-giz ma oant e gwirionez.

Petra bennag e-neus lavaret diwar-benn ar ger " julod " ne hell den ebet gwaranti euz pe leh ez eo deuet. Hervezañ, e tle beza bet tennet euz eur ger flamank bennag, marteze euz an ano-bihan " Jules " pe " Julot ", ano-bihan eur marhadour flamank bennag, anavezet mad dre ar vro, ha roet goude e-giz lezano da varhadourien Leon hag o-deze tro a-liez da ober komers gantañ. Ouz e gont, eul lezano stag a-bell pe a-dost ouz komers al lien.

Med an dra-ze, kazi sur, n'eo nemed eur zohenn. Charles

Chassé ne hell digas netra da harpa ar pezh a lavar. Ne oar den euz pe leh eo deuet ar ger Julod na peur ez eo deuet en on yez.

EUR GER NEVEZ

Sofñjal a heller n'eus ket pell c'hoaz abaoe ma vez greet implij outañ. Ne gaver ket anezañ er geriaduriou koz. Ne gaver ket anezañ war baper ebed, d'ar poent ma oa komers al lien en e wella, pa oa ar muia a zarempred etre bro-Leon ha bro-Flandrez, da lavared eo a-raog an Dispah Braz. E kaierou kuzulioù an Iliz, ma weler d'ar poent-ze meur a her brezoneg a-liez, meur a wech hanter-hallekaet, biskoaz ne gaver ar ger Julod implijet evid envel eur peizant pinvidig bennag deuet da veza kuzulier. Ne veze anvet biskoaz nemed "notable" pe "honorable marchand".

N'emañ ket zoken nag e geriadur Le Gonidec nag en hini embannet gand Troude er bloaz 1869. Ne gaver anezañ evid ar wech kenta nemed war-dro ar bloaz 1890 er pennad staget gand hemañ er bloaz-se euz e heriadur braz.

Red eo ivez lavared, goude an Dispah, ar beurlvasa euz ar beizanted pinvidig a veze greet outo a-raog "notables" pe "honorable marchands" e kaierou kuzul an iliz, ne oa ket tost dezo ken kaoud er parrezioù ar pouez o-deze a-raog e-touez an dud all. Kredi a ranker o-doa kollet o feadra e-pad ar gwall barrad kouezet gand an Dispah war al labour-douar ha war gomers al lien ha, gand o feadra, e oa eet kuit ar resped a veze evito endro dezo. Ne veze ket ano ebed ken outo e neb leh.

Re all o-doa kemeret o flas, a-liez tud deuet euz parrezioù all. Ar re-mañ marteze a oa bet ivez o zud marhadourien lien gwechall, med surroh eo o-doa greet o fortun o prena marhad-mad tiegeziou ha douarou bet dilamet gand ar gouarnamant digand an noblañs hag an iliz e-pad an Dispah.

Charles Chassé a zeblant kredi ivez, er memez pennad-skrid, ne oa Juloded nemed er parrezioù a zo a-hed traonienn ar stêr Elorn.

Med bro ar Juloded a ya kalz larkoh. Rag ma oa Juloded e parrez Sizun, e Landivizio, e Bodiliz, e Plouziri, er Merzer hag e Penn-ar-Hrann, e oa c'hoaz e meur a barrez all : e Gwimilio, en Drev, e Lambaol-Gwimilio, e Sant-Tegonneg, e Pleiber-Krist, e Komana hag e Plouneour-Nevez, e tu ar zav-heol, e Gwiglan, e tu ar gevred-uhel, e Gwikourvest hag e Gwineventer, war-zu an hanternoz, en Trehou, war-zu ar hreisteiz, da lavared eo e toud ar vro hag a vez greet outi "Bro-Chelgenn" pe, ma kaver gwelloc'h, an hini a veze enni

gand ar merhed koef Landivizio ha gand ar wazed, ar chupenn, an turban glaz-loued hag an tok ledan gand eur ruban voulouz hir.

Charles Chassé, henn lavaret am-eus dija, pa deue kaoz gantañ diwar-benn ar Juloded, ne deue gantañ nemed ar pezh o-doa kontet dezañ ar Juloded o-unan, ha zoken eun toulladig Juloded, ar re ziweza, ar re a zalhe ar muia d'o renk, pa weled dija ar fin o tond dezi, hag a glaske abalamour da ze lakaad anezi en he gwella sklêrijenn.

KOMERS AL LIEN

Setu ar pezh ar zisplege deom ne oa ket tost dezañ rei deom ar wirionez. Evel-se n'eo ket gwir lavared e teue peadra ar Juloded, dreist-oll hini ar re e-noa gwelet oh ober e enklask, da genta euz komers al lien.

Ma'z eo gwir ez eo komers al lien eo e-noa lakaet da zond da veza pinvidig a-raog an Dispah koulz lavared toud ar re a veze greet outo e kaier kuzul an iliz "les notables" pe "les honorables marchands", ma oa bet zoken diazezet gwelloc'h goude gantañ, e-pad hanter genta an naontegved kantved, peadra unan bennag euz an "notables" nevez deuet e plas ar re-ze, peadra ar re-mañ a oa pell dezañ beza deuet toud outañ.

A-leiz euz Juloded ar hantved diweza o-doa greet o fortun o prena marhad-mad tiegeziou ha douarou an noblañs o-doa kuitaet ar vro kerkeret ha ma oa deuet an Dispah.

Re all o-doa savet o hini diwezatah o trafika, e-kreiz ar hantved, war an douarou a oa da veza prenet gand ar gompagnunez hent-houarn "Ouest-Etat", pe o kemeret digand houmañ labourioù da ober war linenn Bariz da Vrest pa oa lakaet sevel anezi.

Poltred ar Juloded a ra deom Charles Chassé en e zaou bennad-skrid a zo treset mad. Buhez a-leiz a zo enno. Plijuz eo zoken o feson enno.

Gwir eo, evel ma lavar, e tiskoueze peurvuia ar Juloded eur spered digabestr dirag ar re a veze lakaet er vro da zerhel plas pennou-braz ar gouarnamant pe re an Iliz, ar soubrefed pe an aotrou person.

Tost a-walh e oa ar spered-se euz an hini a weled gwechall, er zeitgeved hag en driwehved kantved, en dud a veze choazet evid beza e kuzul an iliz, hini ar re a veze greet outo "les notables" pe "les honorables marchands".

Disheñvel e oa koulskoude a-leiz war eur poent, eur poent braz : ar re-mañ, ma plije dezo diskouez e felle dezo chom libr atao, ne vezent biskoaz na dicheg na rog gand den ebed, na gand ar paour na gand ar re binvidig. Biskoaz ne deue dezo mond dreist ar muzul. Gouzoud a reent atao en em zerhel e-giz ma oa dleet.

DICHEG HA ROG

Juloded an naontegved kantved ha re hanter genta an ugentved, ar re a laka Chassé dirag on daoulagad, ne veze ket heñvel an traou ganto. Ar re-mañ a veze bepred dicheg ha rog gand an oll, evel ma vijent bet euz eur ouenn kalz uhelloc, evel brabañserien. Med o brabañserez ne zervije ket da galz a dra na dirag ar pennou-braz na dirag tud ar vro. Ar pennou-braz a oueze penaoz lakaad o lorch da goueza ha tud ar vro a oueze kement en em zivenn oh ober goap outo.

Charles Chassé a ro deom skwer unan anezo, hini eur mër euz Gwiglan, dicheg ha rog a-walh evid taol er-mêz euz e di souprefed Montroulez deuet da rebech dezañ beza partajet, heb droed ebed, etre daou zen euz ar barrez an arhant a oa dleet dezañ rei da unan anezo nemedken. N'em-eus poan ebed o kredi e hellfe beza en em gavet eun dra evel hennez, beza ma n'eo ket en em gavet biskoaz. Deuet eo ar beurvrasa euz ar Juloded da goll o skiant gand al lorch.

Toud enno a verke eul lorch spontuz.

Da genta, da vihanna beteg ar brezel braz kenta, ne labourent ket o-unan. Pevar pe bemp mevel a veze ganto oh ober al labour. Int-i ne reent nemed rei eun taol-lagad beb an amzer. Setu, dre ma plije dezo eva chistr ha debri mad, e veze a-liez ruz o fenn ha braz o hov.

O gwiskamant a veze kalz kaeroh eged hini ar re all. O zog a veze warnañ eur voulouzenn ledannoh, o roched a veze ampezet, o chupenn ne veze ket a bouloud warnañ, o bragou hag o zurban a veze euz ar gwella danvez ; o boutou ler zoken a veze kalz muioh a wigour ganto.

Disheñvel e felle dezo c'hoaz beza diouz ar beizanted all dre ma klaskent rei d'o bugale eun tamm muioh a zeskadurez (pell koulskoude euz an deskadurez vraz war al latin a lavar Charles Chassé). Kas a reent o bugale da skolach Kastell-Paol pe da hini Lezneven, ha diwezatoh, a-wechou, da hini "Bon Secours", e Brest, kalz prizetoh. Med ar beurvrasa euz ar vugale-ze a ranke chom er gêr, goude beza uzet foñs o bragou heb kalz a brofid war vankou ar skolach.

Med an dra a skoe ar muia daoulagad an oll Juloded eo o

rogentez a deue dezo euz o feadra hag euz ar pouez a roe hemañ dezo en o farrez.

TOUD AR HARGOU DEZO

D'ar Juloded eo e veze toud ar hargou, toud an enor, kargou kuzul an iliz ha re an ti-kêr. Ahano an êr gloriuz a gemerent kement tro m'o-deze da en em ziskouez e-touez an dud. Gweled a reed neuze o bruched o c'hweza gand al lorch kement hag hini ar glesker o klask dond da veza ken teo hag an ejenn.

Ahano ivez an ton dicheg a gemerent gand an dud, evel evid rei da entent mad eo e oa int-i eo a oa ar vistri, eo dezo eo e oa da zevel o mouez da gomandi hag e oa red da bep hini plega dezo.

Rag, evel ma lavar Charles Chassé, er gêr e vezent ar vistri, hag int-i nemedken. Mistri hag a ranke plega dezo seiz pe eiz mevel hag eur plah pe ziou. Int-i o-unan ne labourent ket kalz. O ziegez a gasent endro, lod mad, lod fall, en eur leuskel ar mevel braz da gas da benn ar pezh a gemennent dezañ.

An dra-ze eo a roe amzer dezo da en em rei da aferiou an iliz pe da re ar barrez, da vond da chaseal, da besketa, d'ar marhajoù ha d'ar foarioù, da gement tra ha ma plije dezo en em gavoud gand mignoned euz o renk ha ma hellent brabañsal hag ober o faotred vad.

Rag ar Juloded a blijie kalz dezo brabañsal hag ober o faotred fero. A-liez e veze lavaret outo dre ar vro : « Dond a ray da grevi, kredabl, gand al lorch hag an ourgouill ». Hag eun den a renk izelloh, ma teue dezañ, goude beza gounezet arhant a-leiz, diskouez eun tamm re e c'hoant da uhellaad, a veze buan lavaret outañ e-touez an dud : « Hennez a zo kement a lorch gantañ hag ar Juloded ! » Lod zoken a deue ganto eur ger kalz kreñvoh e ster : « Kement a gaoh a zo gantañ, emezo, ha gand ar Juloded ».

Ma'z eo ken kaer iliz Sant-Tegonneg, hini Wimilio, hini Lambaol, hini ar Merzer, ha gwechall hini Wiglan, n'eo ket abalamour d'ar feiz nemedken, muioh eo dleet d'al lorch a oa e kalon ar barrezioniz. Eul lorch spontuz, ken braz ha ma ne helle ket gouzañv gweled eun dra gaeroh en eur barrez e-kichen.

E VEVELIEN OH ESKORTI ANEZAN

Al lorch hag an ourgouill a en em ziskoueze a-wechou en eur feson farsuz a-walh. Eur Julod, anavezet mad e parrez

Gwiglan, ne 'z ee biskoaz d'an overenn-bred heb na vije toud e vevelien oh eskorti anezañ. Eñ a yee, sonn e benn gantañ dre greiz an hent, hag e vevelien e pep tu, an eil war-lerh egile. Roue ar Frañs gwechall ne veze ket muioh a deil gantañ.

Rag ar Juloded ne hellent ket ober evel ar re all. Ne oant ket euz ar memez gouenn ha ne hellent ket beza mesket ganto. Meur a vod o-deze d'henn rei da anaoud.

E ti meur a Julod, ar vevelien ne zebrent ket ouz ar memez taol gand ar vistri hag el leh ma reent, a-liez n'o-deze ket ar memez bevañs. Soubenn al lèz ar vistri a veze warni amann rouzet. Hini ar vevelien ne veze ket. Soubenn zruz d'ar mestr, hini dreud d'ar mevel.

A-liez war ar memez taol e veze diou volennad amann. Amann heb holen en unan, evid ar vistri. Amann sall en e-ben, evid ar vevelien. Ar re-mañ a vije eet re a amann ganto a-hend-all.

Ne gav ket din koulskoude ar feson-ze da ober gand ar vevelien n'he-dije na feuket ar re-mañ na lakaet anezo da gaoud drougrañs ouz ar Juloded. Loh a veze enno kentoh o servija e ti eur Julod. Kavoud a ree dezo, a gredan, e koueze warno eun tamm euz efed brud o mistri ha, marteze, beza ma røed a-liez dezo da entent ne oant nemed mevelien, e plije muioh dezo c'hoaz beza ganto eged gand peizanted all.

Med lavared a ranker e teue a-wechou mevelien ar Juloded da skuiza ganto. Konta a reer evel-se istor eur mevel braz, unan euz ar re wella. (An istor a zo gwir ; an den a oa eet mad an traou gantañ goude ; deuet e oa zoken da veza e penn eun tiegez braz hag a zo bremañ gand e vugale). Yaouank e oa c'hoaz d'ar poent-se. Pa veze o vlenia ar hezeg ouz an alar, e oa troet da youhal warno kentoh eged da skei warno gand e fouet. Eun devez, mab ar mestr, eur paotr a driweh pe ugent vloaz, hag a ouie re vad e oa mab ar mestr, a oa o kas an alar. Dond a reas dezañ beza hegaset gand youhadennou ar mevel braz. Henn lavared a reas dezañ. « Aha ! a respontas hemañ. Kavoud a rez ez eus re a you ganen ! Mad, deom bremañ neuze a daoliou fouet ! » Hag eñ da zistrei war-zu ar paotr yaouank ha da lakaad ar fouet da strakal war e gein ha d'e flemma beteg ar gwad.

Ar istor ne lavar ket pe gomprenas ar paotr yaouank ar gentel pe ne reas ket. Ar pezh a zo sur eo ar mevel braz a oe roet e gont dezañ en devez-se goude e goan. Med ar mevel ne houlenne ket gwelloc'h.

D'AR PAOUR DA BAOURRAAD

Al lorch a lakae ar Juloded da en em gemered evid eur seurt noblañs e-touez ar beizanted all. Abalamour da ze ne felle ket dezo dimezi nemed etrezo. Merh eur Julod, m'he-deze c'hoant kemered da bried eur paotr hag a ne oa ket a ouenn julod (an dra-mañ a en em gave a-wechou), a veze troet kein Jezi gand ar juloded. Ken braz e veze enno al lorch hag ivez ar c'hoant da zherh o feadra.

Anaoud a reen dija pell a oa ar bedenn-mañ a glevet, a lavarar, e ti a-leiz a Juloded, ma n'eo ket en o zi dezo oll eo. « Lavarom bremañ eur bater hag eun ave da houlen ar hras d'ar paour da baourraad, d'ar pinvidig da binvidikaad ha da bep hini da chom en e renk. » Gwarantet ez eus bet din a-nevez-ze n'eo ket bet lakaet ar bedenn-ze war gont ar Juloded gand eun teod fall pe gand eun den jalouz bennag. Eur bedenn spontuz a-walh eo ha ne oa ket tost dezi beza bet kemennet gand an Aviel. Med goude beza greet anezi, ar Juloded a veze c'hoaz tranvil a-walh a spered da vond d'an overenn er penn kenta en iliz.

Gwelloc'h zo c'hoaz. Ne oant ket toud euz ar memez klas, euz ar memez " troh ". Re an troh kenta a oa, eveljust, ar re binvidika, evel ar Geinneien. Ar re-mañ a ziskenne euz Jakez Queinnec a oa bet depute e-pad an Dispah braz hag a weler c'hoaz e vez e bered Gwiglan.

Bez' e oa eun eil klas, eun eil " troh ". Ennañ e veze ar re o-deze eun tamm nebeutoh a beadra. O brud ne veze ket tost dezi sevel ken uhel.

Bez' e oa zoken eun trede klas. Hemañ a veze ennañ ar juloded o paourraad hag, e-touez ar beizanted all, ar re a veze o tond da veza pinvidig hag a zave c'hoant ganto beza lakaet war ar memez renk gand ar Juloded.

AR JULOD BREMAN

Med pell zo ar ger Julod e-neus kollet e ster koz. Bremañ eo Julod kement hini a oar gouid arhant.

Renk ar Juloded koz a oa eet dija war fallaad a-raog ar brezel braz kenta. Goude, eul lodenn anezo o-doa gelllet gwellaad eun tamm o feadra e-pad eur pennad, dreist-oll etre 1923 ha 1932, pa yee mad komers ar hezeg. Meur a hini anezo o-doa neuze en em lakaet da zavel kezeg-servich ha da vond ganto beb bloaz da gonkouriou Pariz. Med an dra-ze a gouste ker dezo hag ar bevrvasa anezo o-doa echuet eno da zebri o stal.

Lod anezo o-doa gelllet, gand o gwenneien diweza, kas unan bennag euz o bugale da studia. Ar re-mañ a zo deuet unan bennag anezo da veza pe medisin, pe noter, pe ijinour, pe bolitiker, pe baotr e karg dindan ar gouarnamant. Med ar re-mañ eo rouez o gweled o tond er vro.

Ar re a zo chomet er gêr a zo eet koulz lavared toud da baour, dreist-oll abaoe ar brezel diweza. O zamm peadra, dija dispennet gand ar partajou, a zo bet a-liez lakaet e gwerz hag a zo eet gand tud a renk izelloh, med muioh troet d'al labour ha kapabloh.

Evel o feadra, lorch ar Juloded a zo eet gand an avel. O merhed yaouank, eur pennad brao zo, a houzañv dimezi da beizanted hag a n'int ket a ouenn julod, ha zoken da vartolodet ha da archerien, da dud hag o-dije o mamm greet fae warno.

Evid rei testeni ez int bet pinvidig gwechall, n'eus ket ken bremañ nemed eun ti braz bennag hag a zo bet prenet lod anezo gand tud euz kêr, evid ober outo o zi-repoz.

Evel-se e ya an traou er bed-mañ ! Euz Juloded Gorre-Leon ne chom netra ken nemed o ano, ar ger " Julod ".

Y. MIOSSEC.

EMBANNADURIOU EMGLEO BREIZ

Evid studi pe kelenn ar yez :

* **KOMZOM, LENNOM HA SKRIVOM BREZONEG,**
gand J. Tricoire :

Diou levrenn : Kenta lodenn - Eil lodenn.....	pephini : 25	F
Diou bladenn da heul al lodenn genta (KLT).....	24 ha	28,50 F
Eur gasetennig e brezoneg Leon, da heul an eil levrenn.....	40	F
Evid Bro-Wened : eur gasetennig evid al lodenn genta.....	30	F

* **AR BREZONEG DRE RADIO,**
LE BRETON PAR LES ONDES, gand V. Seite

Daou levr :		
Kenta levr, (evid ar re a zo o kregi gand ar studi).....	17,50	F
Eil levr (eil bloavezh).....	19,50	F
Eur gasetennig da heul peb levr.....	pephini : 30	F

* **Al levriou-ze eo a vez implijet gand ar Hentellou dre lizer-mañ :**
- Levriou J. Tricoire : Kentellou dre Lizer Skol ar Merher, A. Merser, 6, ru Beaumarchais, 29200 Brest.
- Levriou V. Seite : Skol dre lizer, V. Seite, T^r Carré, 29150 Kastellin
Da veza goulennet en oll stalioù-levriou pe digand :
EMGLEO BREIZ, B.P. 17, - 29266 Brest Cedex
C.C.P. EMGLEO BREIZ, 1649-07 U Rennes

Louzou ha gizioù gwechall-goz

Bet kontet din gand ma mamm-gaer,
bet ganet e EVIAZ, d'an 23 a viz mae 1891.

- **Penaos e veze soangnet ar poahad'nou :**

Vid gwellaad ar poahad'nou e veze trohet eur blantenn dill (1). Lemmet e veze div bluskenn hag an deirved veze losket an eol (2) da diverrañ douti barz eur gokillenn Zant Jakez, pozet war ar glaou, war an oaled. Ha neuze veze trem'net dre ar poahad'nou eur bluenn-yar zoubet barz an eol-ze. Hag e veze greet a-liez, mat'se (3), beb kardeur... an aliesañ 'r gwellañ.

- **Penaos e veze soangnet ar bosou :**

Pa'z-tee skoet da benn en tu bennag hag ez-tee eur bos, e veze glebiet ar biz-meud, war yun, gand krachadenn. Trem'net (4) veze ar biz-meud war an tiaod (5), ha neuze veze greet eur groaz gand ar biz-meud gleb war ar bos.

- **Penaos e veze soangnet eur vlonsadenn :**

Zerret e veze " louzaouenn-ar-groaz ", hag e veze fritiet (6) ha merket gand holen-braz bar eur skull (7). Ha neuze e

(1) ev'leh, e Bro-Ouelo; - (2) eol : eoul, amañ, seo. - (3) marteze. - (4) E Bro-Ouelo e vez laketa ar pouez-mouez war zilabenn genta ar gerioù teir zilabenn dezo. (5) teod. - (6) frikiet - (7) skudell

veze ledet war eun tamm lien gwenn ha paket endro d'ar vloñsadenn. Al louzaouenn-ze a jeche (8) ar gwad bloñset ganti.

- An droug-kov :

Pa neze eur " poupon " droug 'n e gov, e veze kemeret e hiviz (9) hag e veze zoubet barz dour fantan (10) " Zant-Jeg ". Taolet e veze ive eur gwenneg barz ar vantan (11) vid ar Zant hag 'h ee ar vugale da daped ne. (12)

Pa nañvie an hiviz uz d'an dour e helle ar bugel bezañ gwellaet. Pa diskenne en traou (13) ar vantan, veze laret e varfche (14) ar bugel hebdale.

- Penaoz e veze soangnet eun drohadenn :

Pa veze bet trohet eur biz e veze piset warnañ. Pa ' ee eun den da bised gand eur biz trohet, e lake e viz trohet dindan hag e pise warnañ.

- An daroued'nou :

Gwelet am-eus laked goavenn-lêz kuit da vezañ bervet, warne. Amann dous zo mad ive.

- Penaoz ober vid kad (15) daoulagad mad :

Pa veze klevet eur yar hag a-neze nevez dovet o kanañ, e veze laret mond da gerhad eun u tomm hag a veze trem'net dre an daoulagad zerret.

- Penaoz e veze zavet eur hoste-kouezet :

Pa veze kouezet e goste, ar hlañvour 'h ee da goach dreñv ar pres hag a lare eun " orezon " (16)

- Ar vaouez jordet :

Klevet am-eus lared penaoz Mañ Louiz Ar Z... a oa bet jordet... d'an diaoul 'michañs. N'on ket da biv ! Deklinet (18) he-doa ha jamez ne oa bet kad (19) he hleñved.

(8) sache - (9) hiviz : eun hiviz a veze laket d'ar baotred koulz ha d'ar merhed. - (10) fantan : feunteun. - (11) vantan : kemmadur F/V e Bro-Ouelo. (12) ne : anezo : eur gwenneg bennag. - (13) traou : traoñ. - (14) varfche : varje. Zant Jeg : Patron parrouz Eviaz. - (15) kad : kaoud. - (16) Zofij am-eus klevet ma mamm o lared penn kentañ orezon eun aoz'rez brudet douz Eviaz : " O ! Zant Kleus-Meus C'hwil hag a zo marichal de Jezuz... " Ankouet am-eus ar rest. - (17) jordet : sordet. - (18) deklinañ : mond war ziskar. - (19) kavet.

Gwelet am-eus bet, eur zulvez beure, eur venajerez o tond da gaoud ma mamm ha da lared dei : « Me zo jordet, klev, paouñ kêz Snoz ! N'anavez ket eur beieg hag a hallfe dijor-dañ 'hanon ? »

- Penaoz gwellaad eur pogned foulet :

Pa veze foulet eur pogned e veze trem'net endro eun neudenn hloañ ha ne veze ket bet dilardet (20) na gwelhet ha veze losket eun tokad deizioù endro dañ.

- Penaoz e veze spurjet ar gwad :

Vid spurjañ ar gwad veze laket eun uvelenn (21) barz eur voutailad gwin gwenn hag e veze evet eur were'nad vihan war yun.

Pa veze yah eun den, pa debre ket, e kemere " spurjou " -sel de Somme-. Pa veze ket 'r houst (22) veze laret : « Poent eo dit 'n em spurjañ ! » Ar " sel de Somme " -ze oa ket mad ! Henez oa fall, laran dit. Kemeret veze ive an hollen-ze eneb ar goñstipasion.

- Penaoz argas ar preved :

Ouz ar preñved, pa oan barz ar skol, veze roet dim eul loaiad grañ (23) zeh rouz da laked mesk ar zoub. N'on ket pesort blaz 'n-oa. Zeh oa ar grañ-ze ha stagañ reint ouz da diaod hag ouz da staon. Bezañ oa reou hag e lonke 'ne. Me oan ket kap. Laked rên ar pakad grañ-ze 'n m godelil hag een da vidañ nañ barz ar gabined.

- Penaoz veze soangnet an droug-kov :

Pa veze droug-kov e veze paket ar goug barz eur mouchour tomm ha neuze veze evet dour tomm gand eur bannah rhum pe kognag... pe lêz tomm pe zoubenn domm. D'an amzer-ze veze implet kalz a ginin hag a veze kemeret ti ar seurezed.

- Ar fourfill (24) :

Vid gwellaad ar fourfill e veze laket ar biz barz eur penn-onion poaz ha paket barz eur mouchour godell.

(20) tenna al lard deuz ar gloan pa vez touzet an dañvad. - (21) uvelenn : " centauree " ; an huelenn c'hwerv : l'absinthe. (22) ar blaz, ar c'hoant. - (23) greun. - (24) mal blanc.

- **Droug-an-urloù :**

An hini neze droug-an-urloù ah ee war e gov war leur an ti hag an hini ah aoze nañ ah ee " halafourch " (25) warnañ. N'on ket pesort lare. Klevet am-eus lared ze pa oan eiz pe deg la (26) med 'm-eus ket gwelet over (27) jamez.

- **Ar penn-zah :**

Vid gwellaad ar penn-zah e vanke lared nav gwech heb disalani :

« Penn-zah
Bout da benn er zah
Ha tenn nañ mēz yah. »

- **Ganedigez :**

D'ar houlez-se ne oa ket kalz a vid'sined. Ar wreg, pa veze klañv da gad he bugel, e veze galvet " gwrah an holen ".

Ha me pa oan yaouank e veze laret din e veze prenet ar vugale. Ha neuze kleven an dud ' lared : « Ti henn-ha-henn e vo unan bihan c'hoaz ! » hag e laren-me : « D'over p'sort e prenont bugale pegur (28) n'o-deus ket arhant hag ar re binvig (29) ne brenont ket hag o-deus arhant da brenañ ? » Me ne gaven ket ze gwell (30) lojik. Ze zo gwir 'walh, neketa ?

Neuze, chome eun toullad tud d'over koz tud yaouank, blamour nonpas partaji o zreou (31). Estoh veze o jeu, vel-se. Eun toullad ree ar jeu-ze.

- **Chutel ar poupig :**

Trohet e veze eun tamm kraoñ bara rouz (32) ha neuze veze laketaz barz eun tamm lien propr hag amaret gand eun neudenn ha zoubet barz ar sukr-poultr ha boutet barz genou an hini bihan vid tennañ peuh doutañ. Ha neuze, mechañs, ma veze ket troet da chut'lad nañ, veze hadzoubet barz ar sukr ha hadboutet 'n e henou hag a varbouille toud e henou hag e jodou gand ar hroutenn barz-ze... Pa vezent gleb, vel ouzout, deue ar ju doute.

Goude oa deut hiz (33) ar chut'lou zeh gand eur penn bib'roñ da denañ peuh douz ar vugale. Vel ne deue ju bed doute e taolent 'ne raog.

(25) a-haoliad - (26) vloaz - (27) ober. - (28) peogwir - (29) pinvidig - (30) gwall - (31) traou - (32) kreun bara rouz. - (33) giz

- **Penaoz e veze maillur'net ar poupig :**

Ar vugale veze maillur'net diar o daouarn ha toud. Toud vezent ledet a-hed ha zerret barz eun drehenn (34) bropr. An drehenn veze laketaz war ar vaillurenn grêt wechou gand koz broñjou (35), ha pleget eun tamm uz d'ar vaillurenn blam na douchfe ket ar vaillurenn ouz bizaj ar poupig. Ha neuze veze amaret gand eul las du beteg traoñ. Vel veze hirroh ar vaillurenn en traoñ, veze pleget uz da dreid ar poupig hag amaret. Dindan e houg vid derhen ar vaillurenn hag an drehenn veze laketaz eur spillenn glochet.
Fazia a ra, 'm-eus aon, va mamm-gaer.

- **Yod ar poupig :**

Yod ar poupig veze grêt barz eur potev bihan hag a veze laketaz mesk ar glaou war an oaled da vitoni.

An hini a roe e yod dañ, lake nañ 'n e henou raog reiñ d'ar poupig, da weled hag-eñ ne veze ket re domm. Ze oa treou ha ne oant ket d'over, med ar hiz oa ! Zoub-miton veze grêt ive, barz ar p'qtev-ze, ha pa vane eun tamm, veze roet d'ar vugale all.

- **Tommañ ar poupig :**

Tommet veze ar poupig ouz an tan, raog maillur'ni nañ... hag ast'net ar poupig e dihar hag e vizied treuzeg an tan hag ' blije ze dañ. Tommet veze e bell'genn (36). Div neze vid kad unan da chañch pa neze piset barz. 'N o havel veze laketaz eur boned brun pe eur boned gwenn war o fenn.

- **Ar vadeziant :**

Vid mond da vadezi veze grêt eur boned bihan mous'lin gand eur groaz ruz warnañ. Eur mouchour veze gand ar vamm-goz hag e veze paket ar poupig barz.

Ar paeron hag ar " varraine " a baee ar " Pain de Savoie " ha pa deue an dud da gomeriañ (37) e veze roet eun tamm de hag e rent zin ar groaz raog dibi (38) nañ.

Ha gand ar " pain de Savoie " -ze ah ee ar vamm d'an iliz, ar vamm-goz ganti, ha veze ket mad dei antren barz ti bed raog bezañ bet barz an iliz.

(34) an drehenn a vez al lienaj kentañ a vez lakaet, ha warnañ ar vaillurenn. - (35) broziou. - (36) ar bellegenn : eur holhed pell. - (37) mond da weled ar vamm o paouez kaoud'eur bugel. - (38) debri.

Antren rënt dre an nor-dal ha choment dindan ar hledi (39) ken aie (40) ar person da gerhad ne da dond da daoulinañ bop hini war he hador hag ar " pain de Savoie " 'n o hichenn war eun torchour gwenn. Ha neuze vinnige ar person ar wreg ha neuze veze purifiet. Ofret veze eun tamm " pain de Savoie " d'ar person, dañ da gomer vel gere. Wejou 'h ee an diou blah d'evañ kafe d'ar prespitoar ha raog mond d'ar gêr veze grêt tro ar bourk d'ofr " pain de Savoie " d'an dud.

Da veza kendalhet.
S. LOGUILLARD.

(39) ar hleier - (40) ae.

Leoriou nevez

EMBANNET GAND BRUD NEVEZ

- P.J. HELIAS : **Eun den maro**
ha ne goll ket e benn ..... 3 F.
- P.J. HELIAS : **Tan ha ludu** ..... 15 F.
- Maria PRAT : **Peziou-c'hoari**
(daou leor) 5 L ha. .... 10 F.
- Ernest ar BARZIG : **Buhez ha Faltazi.**
Eil levrenn ..... 18 F.
- x - Lan INISAN : **Emgann Kergidu**..... 40 F.
- G. Kergourlay : **Biteklo**..... 20 F.

Embannet gand Ar Helenner :

- A. MERSER :
Précis de grammaire bretonne ..... 10 F.

GOULENNIT AL LEORIOU-MAÑ DIGAND
BRUD NEVEZ,

6 ru Beaumarchais, 29200 BREST

Konta 15 % ouspenn evid ar mizou-kas.

Teir studiadenenn eo a vo kavet dreist-oll en nive-
renn-mañ :

Unan diwar bluenn V. Seité, diwar-benn " an tri
doare manah " m'eo bet Vallée, Mordiern, Hemon,
dizimez o zri, o veva pep hini en e doull ti, evel
er-mêz euz eur bed ha n'o homprene ket, en eur
ober eur wir labour a venediktinad war dachenn ar
yez.

Skriva a ra Y. Miossec diouz e du diwar-benn
Juloded bro-Leon, brabañserien, lorhuz, leun a our-
gouill. Med bremañ eo " julod " kement hini a oar
gonid arhant... Eur pennad all a vo da lenn diwar-
benn louzou ha gizioù gwechall-goz, en Eviaz, evel
m'int bet kontet gand e vamm-gaer da S. Loguillard.

Vallée, Mordiern, Hemon : trois grands noms de la
littérature bretonne : tous trois, suivant le témoigna-
ge que produit ici V. Seité, s'ils ont réalisé une œuvre
de bénédictin en faveur de la langue bretonne, ont
vécu comme des moines, seuls, célibataires, dans un
monde qui ne les comprenait pas.

Ce récit est suivi de deux autres études, l'une de Y.
Miossec sur les julots du pays léonard, leur morgue et
leur arrogance : mais aujourd'hui est " julot " qui-
conque sait amasser de l'argent. S. Loguillard a
transcrit pour sa part les souvenirs de sa belle-mère
concernant la médecine et les traditions populaires
autrefois à Yvias, en pays Goélo.